

מצב האשה ומעמדה בחברה**

מבוא כללי

הנושא "מצב האשה ומעמדה בחברה" מעסיק נשים אינטלקטואליות, בעלות תודעה חברתית, זה עשרות שנים רבות. כיווני העיסוק הם על-פי רוב פעולות למען שינוי החוק ולהסדרת זכויות האשה והשוואתן לזכויות הגבר; חסברה, מכל הסוגים - הרצאות, קבוצות להעלאת התודעה, הפגנות, אם יש צורך בהן, והתארגנויות של נשים למטרה פוליטית; וכן כתיבת ספרות ספציפית בסוגיות אידיאולוגיות, פסיכולוגיות ומשפטיות הרלוואנטיות לבעיה הנדונה.

המאבק על קידום מצב האשה בארץ החל בשנת 1903, בנסיון הנפל הראשון ליצור ארגון ארצי פרלמנטארי של היישוב היהודי בארץ-ישראל. כבר אז התפתח ויכוח בנושא זכויות הנשים: הפועלים תמכו, האחרים התנגדו, ולבסוף הגיעו לידי פשרה, שלפיה תוכלנה נשים לבחור, אבל לא להיבחר.

ב-1918 החל הכל מחדש. הנשים התעצמו מבחינת מספרן, עקב העלייה הגוברת של חלוצות. המאבק היה ממושך ומייגע. הדתיים לא התפשרו ולא אפשרו מתן זכויות נוספות לנשים.

ב-1922 הצטרפה תנועת "המזרחי" לדתיים הקיצוניים ושללה את זכות הנשים להיבחר, וזאת על אף שהיתה בקואליציה עם תנועת הפועלים, שתמכה בזכות הנשים להיבחר.

הנשים הקימו רשימה נפרדת משלהן, וזכו ב-4.5% מן הקולות בבחירות לאסיפת הנבחרים הראשונה, ב-12% - לשנייה, ב-10% - לשלישית, וב-15% - לאסיפת הנבחרים הרביעית והאחרונה. מספר הנשים הכולל שנבחרו ביתר הרשימות היה שווה למספרן ברשימת הנשים הנפרדת. משמע, ההתארגנות היתה טקטיקה נכונה.

* רינה מסויריק היא מורה לפסיכולוגיה במכללה לחינוך על-שם דוד ילין.

** ההקדמה והרשימה הביבליוגרפית נכתבו ממבט אישי.

בפתח־תקוה, לדוגמה, שהיתה היישוב החלוצי הוותיק ביותר, הותר לנשים להיבחר רק ב־1941, כלומר שבע שנים לפני קום המדינה.

ומאז הקמת המדינה התפשרה מפלגת הפועלים עם הדתיים, ועד היום כבולות הנשים לבעליהן על־פי חוק פטריארכלי. נשים משכילות בעלות מעמד כלכלי כבולות פחות, אך רובן כבולות כבלים הדוקים.

בישראל, מתוך אוכלוסייה מבוגרת שבה מיליון וחצי נשים, ישנן 200,000 נשים מוכות (פי חמישה יותר מאשר באנגליה); ישנן כמה אלפי זונות, רובן בגיל 14-25; ישנן אלפי נערות במצוקה, הבורחות מבתיהן כל שנה; ישנן 4,000 נשים שהן קורבנות אונס בשנה, בה בשעה שמספר ההרשעות מועט, והעונש הממוצע על אנסים הוא רק שליש בחומרתו ממה שהחוק מאפשר; וישנן עוד הרבה בעיות המצפות לפתרון.

והנה, בעשר השנים האחרונות נפוצה אופנה חדשה באוניברסיטאות בארץ: לימוד הנושא ברמה אקדמאית והפצת ספרות הקשורה לנושא.

לגבי השאלה אם הנושא "לימודי נשים" ראוי שיילמד באוניברסיטה אין דעה חד־משמעית; יש המצדדים ויש השוללים.

זוהי הפעם הראשונה שביבליוגרפיה בנושא בעיות האשה בחברה בכלל והישראלית בפרט מתפרסמת במכללתנו.

על הרשימה הביבליוגראפית

רשימה ביבליוגראפית זו הנה ניסיון לארגן נושא באמצעות מקורותיו. לשם השגת מטרה זו סודרו המקורות השונים ברשימה עוקבת ובמסגרת ראשי פרקים.

הרשימה מחולקת לשני חלקים ראשיים:

חלק א' - מקורות עבריים;

חלק ב' - מקורות אנגליים.

בעוד המקורות העבריים עוסקים בעיקרם במעמד האשה, עוסקים המקורות האנגליים בעיקרם במצב האשה.

המקורות העבריים מנתחים את מעמד האשה ביהדות לדורותיה ולחוקיה, ובציונות מראשיתה ועד היום. דגש מיוחד ניתן למעמד האשה במדינת ישראל ולנושאים הנתונים למאבק למען שינוי החוק, כך שיביא למעמד שוויוני, חופשי וחברותי, כפי שהעולם הכיר בו מאז ימי המהפכה הצרפתית, ועדיין לא מומש במלואו במדינתנו.

המקורות האנגליים, המובאים בדגש פסיכולוגי, עוסקים בנושאים כגון: דימוי עצמי של נשים, מימוש עצמי, יחסים בין המינים, תופעות מיוחדות של הפרט בקבוצה, ונושאים רחבים בפסיכולוגיה, תוך היבט מיוחד למצב האשה - נושאים כגון: הפסיכולוגיה האינדיווידואלית, הפסיכולוגיה של האישיות, הפסיכולוגיה החברתית, היגיינה נפשית, הפסיכולוגיה של הילד, פסיכותראפיה, הפסיכולוגיה של היצירה, ועוד נושאים המהווים יחדיו תשתית לניתוח מצב האשה.

הביבליוגראפיה הנוכחית הנה רק מעט מזער הדרוש לצורך לימוד הנושא. הרשימות להלן אינן כוללות ספרות יפה שעיסוקה הראשי האשה בחברה והאשה לבדה, כדוגמת הספרים:
אלמוג, רות, **שורשי אוויר**, הוצאת הקיבוץ המאוחד, ספרי סימן-קריאה, תל-אביב 1987.

ליבליך, עמיה, **רקמות**, הוצאת שוקן, ירושלים ותל-אביב, 1991.
ליברכט, סביון, **סוסים על כביש גהה**, ספריית הפועלים, ת"א, 1988.

חסתינות:

- כדי למצות את הגשת המקורות בנושא הנדון יש להוסיף שני דברים:
1. להצמצם באספקט מסוים ולהוסיף בו רשימה ביבליוגראפית ספציפית, עניינית ומעמיקה.
2. לתת ספרים, כמקורות, בלשונות אחרות נוסף על עברית ואנגלית.

חלק א': מקורות עבריים בנושא מצבה ומעמדה של האשה בחברה

ברשימה הנוכחית כלולים ראשי-הפרקים האלה:

1. היסודות המסורתיים ברקע התפתחות הפמיניזם בארץ.
2. הפמיניזם כתהליך לשינוי חקיקה למען שוויון האשה בחברה.
3. מאה שנות ציונות כתנועה מהפכנית לשוויון במעמד היהודים בעולם, ובד בבד - לשוויון הנשים.
4. סוגיות עכשוויות בפמיניזם בישראל.
5. מקורות על-פי יומני חיים של נשים.
6. מחקרים בנושא שנערכו בישראל.
7. ספרות מגויסת כנגד התנועה לשחרור האשה.
8. מבחר ספרים כלליים.

1. היסודות המסורתיים ברקע התפתחות הפמיניזם בארץ

כהנחת יסוד, ספרות המקורות היהודיים הדתיים תישאר תמיד השלב ההתחלתי לכל דיון בנושא הפמיניזם בישראל. סקירת המקורות היהודיים מצריכה מאמר עצמאי, רחב ממדים ואופקים; מאמר כזה איננו כלול ברשימה ביבליוגרפית זו, שמקורותיה אינם מרחיקים יותר ממאה השנים האחרונות.

חברות פרקי תלמוד, בהוצאת האוניברסיטה הפתוחה, יחידות 10 ו-11.

2. הפמיניזם כתהליך לשינוי חקיקה למען שוויון האשה בחברה

החוק הוא הבסיס לארגון החברתי, ואתו ניתן להתווכח. הבסיס לחקיקה בישראל הוא מגילת העצמאות, וכן ההרגשה הכללית שאנחנו מדינה דמוקרטית.

אלוני שולמית, נשים כבני-אדם, הוצאת מבט, תל-אביב, 1976. הספר עוסק בבעיות אישיות, כספים, חינוך וכיוצא באלה. כמרכן הוא עוסק בחקיקה בקשר לגוף האשה, דיני שכר, חוק ירושה וכד'. ברנרד יוסף, עו"ד, ד"ר, זכויות האשה על-פי חוקי ארץ-ישראל, הוצאת התאחדות נשים עבריות לשיווי-זכויות בארץ-ישראל, ירושלים, תר"ץ (1930).

הספר דן בחוקים הקשורים לנשים: נתינות, נישואין, גיטין, מזונות, זכויות האשה והילד, ירושות. הערת אגב: התאחדות הנשים כהוצאת ספרים נוסדה כבר בקיץ 1919 בארץ-ישראל.

המלצות הוועדה למעמד האשה במשרד ראש הממשלה, ירושלים, פברואר 1978.

י"ר הוועדה היתה חברת-הכנסת אורה נמיר. הוועדה דנה בנושאים הקשורים לענייני נשים, כגון: אמצעים חברתיים, תרבותיים, חינוכיים, כלכליים ומשפטיים לקידום השוויון והשותפות בין נשים וגברים בכל תחומי החיים בישראל.

מעמד האשה - חברות מאת יועצת ראש הממשלה למעמד האשה, ירושלים. חברות 1-16 מאת ד"ר ניצה ליבאי. יצאו לאור החל מאפריל 1982 ואילך.

חוברת 1 - **הזדמנות שווה לנשים בתעסוקה**, אפריל 1982.
הצעת חוק 1980 התקבלה ומחייבת כיום: פרסום מודעות "דרושים"
המכוונות לשני המינים).

חוברת 2 - **עדות הקורבן בעבירות מין - היש לדיוש דבר לחיזוקה?** 1982.
כמה שנים לאחר-מכן, הושג ביטול הצורך בראיות בנושא האונס.

חוברת 4 - **חקר תמיסות בנושא השוויון בין גברים לנשים בישראל**, 1983.
חוברת 5 - **נשים מוכות**, יוני 1983.

דיון בתמיכת הממשלה במעונות לנשים מוכות, בשיתוף משרד הרווחה
וארגוני הנשים.

חוברת 9 - **האמנה בדבר ביעורן של כל צורות אפליה נגד נשים**, מארס 1985.
האמנה בתוקף מספטמבר 1981; היא מחייבת את כל המדינות
שחתמו עליה. עד 1985 חתמו על האמנה 65 מדינות. מדינת-ישראל
חתמה עליה ב-17 ביולי 1980.

חוברת 10 - **עשור האו"ם למען נשים**, דצמבר 1986.

חוברת 11 - **סוגיות הא-סימטריה במימצאי המישכל של בנים ובנות
בישראל**, יוני 1986.

בעקבות דיון במועצה הלאומית לקידום האשה, 10 במארס 1986.

חוברת 13 - **מעמד האשה במס-הכנסת**, אוקטובר 1986.

חוברת 14 - **שוויון הזדמנויות - ליקוטים סטאטיסטיים, תזכיר חוק יסוד.
שידורי עמדה**, לקט נתונים, יוני 1986.

חוברת 15 - **תעסוקה**, אוגוסט 1987.

חוברת 16 - **הסרדה מינית בעבודה**, נובמבר 1987.

תשתית שירותים ליום חינוך ארוך, נובמבר 1987.

ביטוח סיכוני הריון ולידה, נובמבר 1987.

חוברת 17 - **40 שנות חוק - מאת עו"ד אתיה שמחה**, יועצת ראש הממשלה
למעמד האשה, מארס 1988.

סקירה היסטורית על חוקים הקשורים בנשים בישראל.

3. מאה שנות ציונות כתנועה מהפכנית לשוויון במעמד היהודים בעולם, ובד בבד - לשוויון הנשים

הנושא הזה מטופל רבות, במיוחד מבחינה ספרותית, בידי חברי תנועת
העבודה, עוד מתקופת היישוב.

ההשגים המשמעותיים היו במושבות, בחקמת ויצ"ו ותנועות נשים אחרות,
ואפילו בייצוג הנשים בציבור ובפוליטיקה. התנועה החלוצית הצטיינה
בכתיבת ספרים ובהעלאת מודעות אישית.

אלפי רבקה, **בנות בניד**, הוצאת עס־עובד, תל־אביב, תש"ז (1946):
קורות משקי הפועלות וחוזות הלימוד.

בן־צבי ינאית רחל, **מניה שוחט**, הוצאת יד בן־צבי, ירושלים, תשל"ח (1976).
בסביף לילית, בת־רחל יוכבד, **חברות בקיבוץ**, הוצאת הקיבוץ המאוחד, עין
חרוד, תש"ז (1949).

פרקי חיים ופעילות רוניי מתח, על רקע תמורות הזמן ביובל השנים
האחרון.

ברנשטיין דבורה, **אשה בארץ־ישראל**, הוצאת הקיבוץ המאוחד, תל־אביב,
תשמ"ז (1987).

ספר שנכתב בהשראת הפמיניזם משנות ה־70. ביקורת על שכר לא
שווה בין נשים וגברים בתקופת היישוב. כמרכן נדון בו אי־שוויון נוסף
גם בתחומים אחרים.

גרינברג עפרה, **נשים בכלא בישראל**, הוצאת "גמא" ספרי מדע ומחקר,
צ'ריקובר, תל־אביב, 1982.

תיאור חייה של אשה בכלא - כאשה, כאם, כרעיה וכד'. הספר מביא
את הכלא של חיי האשה מחוץ לכלא ואת האופציה לגיבוש עצמי
בכלא, מחוץ ללחצים הסוציאליים והסקסואליים בחוץ.

האשה, ירחון לחייה ולענייניה של האשה בישראל. יוצא לאור על־ידי
הסתדרות הנשים העבריות בארץ־ישראל ונשים ציוניות
בארצות־הברית - הדסה. חוברת א' יצאה לאור, ניו־יורק, בניסן תרפ"ז
1926.

כצנלסון־רובשוב רחל, **האשה מאחורי המחדשה**, הוצאת מועצת הפועלות,
תל־אביב, 1932. נכתב לראשונה ב־1918.

הספר מתאר גלריית נשים שנפרדו ממשפחותיהן ברוסיה, כדי להקים
חברה שווינית בארץ, חברה המבוססת על עבודה חקלאית ועזרה
לזולת. קטעי יומן וקטעי ספרות מהעלייה השנייה.

טברסקי יוחנן, **הבתולה מלודמיר**, הוצאת מוסד ביאליק, ירושלים.
"קורות אשה גדולה, מהראשונות שביקשו להוציא את האשה מצמצום
חייה ולתת לה קול". קיימת מחלוקת לגביה, ויש הסוברים שלא היתה
קיימת כלל.

"אשת החיל בתקופת המלחמה", **לבדנו**, הוצאה לאור על־ידי ארגון החיילים
חיפה, 1945.

הספר דן בעיקר בבעיות שיכון ועבודה, כשהגבר בחזית.
לפיד שולמית, **גיאת־אוני**, הוצאת כתר, ירושלים, תשמ"ב (1982).
על הסתגלותה של אשה מרוסיה לתנאי הארץ.

עזריהו שרה, התאחדות נשים עברית לשיווי זכויות בארץ-ישראל, הוצאת הקרן לעזרת האשה, חיפה, 1971.

פרקים לתולדות תנועת האשה בארץ, 1900-1947.

פישמן עדה, אל האשה העברית, הוצאת אגודת נשים, יפו, תרע"ט (1919).

פישמן עדה, פלטרומת, הוצאת א' איתן וס' שושני, יפו, 1919.

מצע פמיניסטי בקשר למעמד האשה בחברת הפועלים ובחברת הבורגנים בארץ, במגמה לקרוא לאסיפת מוסדות התנועה לשחרור האשה לעצמאות.

פישמן עדה, תנועת הפועלות בארץ ישראל 1904-1929 (תרס"ד-תרפ"ט). הוצאת הוועד המרכזי של הפועל הצעיר, תל-אביב.

תיאור האשה העובדת בימי העלייה השנייה, בימי מלחמת העולם הראשונה, אחרי המלחמה, בימי העלייה השלישית והעלייה הרביעית.

קפלויק מנחם, מרי נשי חלחוליתא, הוצאת ספריית הפועלים, תל-אביב, תשל"ח (1978).

מתאר את מאבק הנשים לקיום, לטיפול בבעיות משפחה וילדים, לאור חולשות טבעיות ולנוכח הציניות של הגברים.

4. סוגיות עכשוויות בפמיניזם בישראל

הסוגיות העיקריות:

א. שוויון בעבודה:

שכר, קידום מקצועי, יוזמות במגזר הפרטי, מילגות, מענקים וחלואות, תנאים למשפחה, עבודת האשה בבית ובחוץ, חיזוק וקידום נשים למימוש עצמיותן ולשוויון, לביטוי עצמי בעבודה, במדע, באמנות - בניגוד לנשים כנותנות שירותים וכמופעלות בפרויקטים של גברים.

ב. משפחה דמוקראטית:

נישואין, יחסי שארים ובני-זוג, חלוקת העבודה וחלוקת הסמכות.

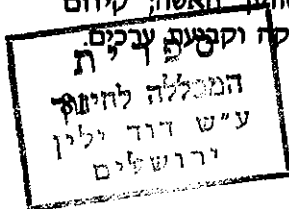
ג. חפלות:

גוף האשה, בריאותה, פיקוח על הילודה, תכנון ריאלי של משאבי המשפחה.

ד. מעורבות פוליטית וציבורית:

ייצוג בכל המערכות השלטוניות כביטוי לשוויון האשה; קידום

מעורבות בכל מגזרי החברה; השפעה על החקיקה וקביעת ערכים

למרות גדל הבעיות ועוצמתן, נמצא מעט מאוד חומר רלוואנטי בעברית בנושאים אלה. לדוגמה:
הולט, סילבן, **חיים ששוים פחות - המיתוס של שחרור האשה**, הוצאת עס-עובד, תל-אביב (1990).
כצנלסון רחל, **תנועת הפועלים - העלייה ושאיופותיה**, הוצאת מועצת הפועלות, תל-אביב (1941).
חוברת עברית למתחילים, מנוקדת וקצרה.
מיימון, עדה, **המיישים שנות תנועת הפועלים, 1904-1954**, הוצאת עיינות, תל-אביב (1955).
ספר על הישגי האשה וביקורת נוקבת על החלטות נגד נשים, שהפכו לבכייה לדורות.
רדאי, פרנסיס, **זכויות נשים**, הוצאת האגודה לזכויות האזרח, ירושלים (1989).

5. מקורות על-פי יומני חיים של נשים

כל יומני הנשים שנכתבו במהלך הדורות, בעיקר לאחר השואה, ויצאו לאור בהוצאת הקיבוץ המאוחד, הם חלק מספרות נשים המביאה את השיחה האישית, הפנייה אל הפרט, ומתארת את ההרגשה בקשר למצב האשה ולמעמדה בחברה. הסיפור האישי הנו חלק חשוב ביותר בתהליך העלאת המודעות ודרך להגדרתה.

בת-רחל יוכבד, **בנתיב שהלכתי**, הוצאת מכון טבנקין והוצאת הקיבוץ המאוחד, תשמ"א (1981).

גורביץ' פרומה, **זכרונותיה של רופאה**, בית לוחמי הגיטאות והוצאת הקיבוץ המאוחד, תשמ"א (1981).

גליקל פון המלין, **זכרונות גליקל**, תרגום א"ז רבינוביץ, הוצאת דביר, תל-אביב, תרפ"ז (1929).

גליקל היתה במאה ה-17 (בימיה חלה פרשת שבתאי צבי והיתה המגיפה השחורה הארוכה). היתה תלמידת חכמים, אם לשנים-עשר ילדים, אלמנה צעירה, סוחרת באבנים טובות על-פני כל אירופה בימים שלא היה בהם חשמל ולא היתה רכבת. כתבה את קורותיה ואת זעותיה ואמונותיה בספר עב-כרס בשפה הגרמנית (לעברית תורגם רק חלק קטן מספרה).

חייקין בת-שבע, **משלה ועליה**, הוצאת ההסתדרות והוצאת הקיבוץ המאוחד, יגור תשכ"ה, תל-אביב 1946.

ב-1928 ייסדה את בית-הספר הראשון לנוער העובד והיתה המורה הראשונה בו. ממקימות תנועת הפועלים ותנועת הנערות העובדות. מלכין שרה, **ראשונה לחלוצות בשדות ישראל**, הוצאת קיבוץ דגניה א', תשי"ט (1950).

פרשת חיים מהפכנית, כדוגמה לחיי תרבות והיאחזות בקרקע.

6. מחקרים

ספר המסכם את המחקרים העיקריים הוא ספרן של: מילבאוואר ורדה וצמח מינה, **זוג או פרט**, הוצאת עם-עובד, תל-אביב, 1991. מסקנת הספר היא שלילת ההשקפה בדבר הבדלי מין משמעותיים בין גברים לנשים.

מחברות למחקר ולביקורת, תל-אביב, 1982.

מוקדש לבעיות מחקריות בנושא ההבדלים בין המינים.

7. ספרות מגויסת כנגד התנועה לשחרור האשה

אבינר שלמה, **גן נעול - פרקי צניעות** (חוברת), ירושלים, תשמ"ה.

נריה רחל, **מול מבוכת המתירנות**, הוצאת גווילין, תל-אביב, תשל"ד.

הספר עוסק בעיקר בשאלות הקשורות למשפחה, ומחזק יסודות קלאסיים ביהדות - לחומרה.

עמדה (עיתון), גיליון מס' 14, ירושלים, נובמבר 1986.

עיתון לציונות דתית אקטואלית. גיליון 14 מוקדש לאשה: **"בת מלך - מחוץ למשחק"**.

שטיינלץ עדין, **נשים במקרא**, הוצאת משרד הביטחון, מטכ"ל קח"ר, גלי צה"ל.

תיאור דמויות הנשים במקרא ותפקידן לגבי הגבר ולא לגבי עצמן. שליכטר ברוך, **תורת חיים לאם ולבת**, הוצאת מוסד הרב קוק, תשי"ז.

שפירא אמנון ויחזקאל כהן, **האשה בתמורות הזמן**, הוצאת הקיבוץ הודתי (נאמני תורה ועבודה), תשמ"ד.

הספר עוסק במצב האשה ובמעמדה בחברה מנקודת המבט של הרבנות.

תורה ועבודה עלון תנועת נאמני תורה ועבודה, חוברת 13, תשמ"ז, ירושלים.

"מעמד האשה" - מאמר הקורא לציבור הדתי ולמנהיגיו לפעול להגברת השותפות של בנות ישראל במילוי תפקידים חברתיים.

8. מבחר ספרים כלליים

- אטווד מרגרט (תרגום י"ג אריאדן), **מעשה המשפחה**, הוצאת כרם, ירושלים, 1988.
- אל סעדאווי נואל (תרגום ר' חלבה), **מאחורי הרעלת**, הוצאת מסדה, תל-אביב, 1989.
- אל סעדאווי נואל (תרגום ר' חלבה), **אלוהים שוכב בערסו של הנילוס**, הוצאת מפרש, תל-אביב, 1991.
- ארנרייך ברברה ופואנטס אנט (תרגום ש' סווירסקי), **נשים בקו הייצור העולמי**, הוצאת ברירות, תל-אביב, 1987.
- גולן אבירמה, **על עצמן**, הוצאת עס-עובד, תל-אביב, 1988.
- דח'בובאר סימון (תרגום מ' טבעון), **אשה שבורה**, הוצאת זמורה-ביתן, תל-אביב, 1984.
- טבעוני שלמה, **נשים כמעייין**, הוצאת הקיבוץ המאוחד, תל-אביב, 1981.
- לורנס דיאנה, **נשים משני צדי קו העימות**, הוצאת מפרש, תל-אביב, 1988.
- לנטיין רונית, **שיחות עם נשים פלסטיניות**, הוצאת מפרש תל-אביב, 1982.
- מעוז רבקה, **שינוי יחד וכל אחד לחוד**, הוצאת אקדמון 1989, ירושלים.
- נרדי רבקה, **אשה בזכות עצמה**, הוצאת קשת 1989, ירושלים.
- נשים יוצרות באמנות**, **שישים שנות תמיכה ביוצרות**, הוצאת בנק דיסקונט, אגודת הציירים, ויצ"ו, תל-אביב, 1980.
- סווירסקי ברברה, **אודות נשים מוכות בישראל**, הוצאת ברירות, תל-אביב, 1982.
- סווירסקי ברברה, **בנות חוה בנות לילת**, הוצאת המין השני, תל-אביב, 1983.
- סווירסקי ברברה, **נשים ישראליות בקו הייצור**, הוצאת ברירות, תל-אביב, 1987.
- סחר חילופה (תרגום ר' חלבה), **החמנית**, הוצאת מפרש, תל-אביב, 1987.
- סמיונוב מ', **מגמות באי-שוויון כלכלי**, הוצאת מכון גולדה, ירושלים, 1990.
- פרייזר סילביה, **בית אבני**, הוצאת עס עובד, תל-אביב, 1990.
- צוות נשים, **אשה, נשים, נשיות**, הוצאת זמורה ביתן, תל-אביב, 1973.
- צסלר פיליס (תרגום ש' סיקס), **נשים ושיגעון**, הוצאת זמורה-ביתן, תל-אביב, 1987.
- ריצ' אדריאן (תרגום כרמית גיא), **ילוד אשה**, הוצאת עס-עובד, אופקים, תל-אביב, 1990.

חלק ב' - ביבליוגרפיה אנגלית לנושא: מצב האשה ומעמדה

- Badinter, Elizabeth, *Mother Love, Myth & Reality*. Macmillan Pub. Co., N.Y., 1989.
- Baker-Miller, Jane, *Psychoanalysis and Women*, Penguin Books, 1973.
- Baker-Miller, Jane, *Toward a New Psychology of Women*, Beacon Press, 1976.
- Barry, Kathleen, *Female Sexual Slavery*, Avon Books, N.Y., 1981.
- Bebel August, *Women Under Socialism*, Shocken Books, N.Y., 1971.
- Bettelheim, Bruno, *The Empty Fortress*, The Free Press, London, 1976.
- Bird, Caroline, *Born Female*, Pocket Books, N.Y., 1968.
- Braunmiller, Susane, *Against Our Will*, Penguin Books, 1976.
- Braunmiller, Susane, *Femininity*, Linden Prees, Simon & Schuster, N.Y., 1984.
- Brown, G. M. & Tirril H., *Social Origins of Depression* (A study of psychiatric disorder in women), Tavistock Publication, London, 1973.
- Caligor L. & Rollo M., *Dreams and Symbols*, Basic Books, London, 1969.
- Campbell, Beatrice, *Poverty and Politics in the 80's*, Virago, London, 1984.
Originally published as: *Amour en Plus*, Paris, 1980.
- Chamberlain, Mary, *Old Wife's Tales*, Virago Press, London, 1981.
- Charve, Joan, *Feminism*, J. M. Dent & Sons Ltd., London 1982.
- Chesler, Phyllis, *Women and Madness*, Avon Books, N.Y., 1973.
- Corsini, Raymond J., *Current Psychotherapies*, F. E. Peacock Pub., ITASCA, 1979.
- De Beauvoir, Simone, *The Second Sex*, Paris, 1949, Bantam Books, N.Y., 1953.
- Drake Barbara, *Women In Trade Unions*, Virago, London, 1984.
- Ehrenreich, Barbara & English, Deirdre, *For Her Own Good* (150 years of the experts advice to women), Pluto Press, London, 1979.
- Ehrenreich, Barbara & English, Deirdre, *Witches, Midwives & Nurses* (History of Women Healers), Writers Readers Pub Coop, London, 1976.
- Farley, Lin, *Sexual Shakedown*, Melborne House, G.B., 1978. (Women in Working World).
- Feminist Studies, *Pub. Women's Studies Prog.*, A.V.O. Maryland, Vol. 6, No. 2, 1980. (Dijkstra, Sandra: "De Beauvoir & Friedan")
- Firestone, Shulamith, *The Dialectics of Sex*, Bantam Books, N.Y., 1970.
- Frankfort, Ellen, *Vaginal Politics*, Bantam Books, N.Y., 1972.
- Friedan, Betty, *The Feminine Mystique*, Dell Books, 1963.
- Frieze, I., Parsons J., Johnson, P. B., Ruble, D., Zellman G., *Women and Sex Role* (A Social Psychological Perspective), W. W. Norton Co., N.Y. 1978.
- Gilligan, Carol, *In a Different Voice*, Harvard U. Press, Camb, Mass, 1982. (Psychological Theory & Women's Development).

- Greer, Germaine, *The Female Eunuch*, Paladin, London, 1971.
- Harding, Ester M., *Woman's Mysteries Ancient & Modern*, Harper & Row, 1975.
- Hite, Shere, *The Hite Report*, 1976.
- Hong-Kingstone, Maxine, *The Woman Worrier*, Penguin Books, England, 1975.
- Hooks, Bell, *Ain't I a Woman*, Pluto Press, London, 1981. (Black Women & Feminism).
- Horney, Karen, *The Collected Works - Vol. I & II*, W. W. Norton & Co, N.Y., 1937.
- Janeway, Elizabeth, *Man's World Woman's Place*, Penguin Books, N.Y., 1971.
- Janeway, Elizabeth, *Powers of the Weak*, Alfred A. Knopf, N.Y., 1980.
- Kahn-Hut, Rachel, Kaplan Daniels, Richards, Arlene Colvard Richards, *Women and Work*, Oxford U. Press, Oxford, 1982.
- Kollontai, Alexandra, *Socialism, Feminism & Bolshevik Revolution*, Stanford Press, California, 1980.
- Leduc, Violette, *La Batarde* (English: Columan Derek), Paris, 1964; London, 1965.
- Leeson, Joyce & Gray, Judith, *Women and Medicine*, Tavistock Woman's Studies, London, 1978.
- Lewis, Oscar, *La Vida*, Random House, N.Y., 1965.
- Millet, Kate, *The Basement*, Simon & Schuster, 1979. (Meditations on a human sacrifice).
- Millett, Kate, *The Prostitution Papers*, Basic Books, N.Y., 1971.
- Millett, Kate, *Sexual Politics*, Rupert Hart Davis, London, 1971.
- Mitchel, Julieta & Oakley, Ann, *The Rights and Wrongs of Women*, Penguin Books, 1976.
- Mitchel, Julieta & Oakley, Ann, *Psychoanalyses & Feminism*, Vintage Books, N.Y., 1975.
- Mitchel, Julieta, *Woman's Estate*, Penguin Books, London, 1966.
- Moller-Okin, Susan, *Women in Western Political Thought*, Princeton U. Press, N.Y., 1979.
- Morgan, Robin, ed., *Sisterhood is Powerful*, Random House, 1970.
- Morrel, Caroline, *Black Friday*, W.R.R.C., London, 1981. (Violence Against Suffragette Movement).
- Narine, Kathy & Smith, Gerrilyn, *Dealing with Depression*, The Women's Press, London, 1984.
- Oakley, Ann, *The Sociology of Housework*, Penguin, 1974.
- Oakley, Ann, *Housewife*, Penguin, 1976.
- Olsen, Tillie, *Tell me a Riddle*, Laurel Edi, N.Y., 1956.
- Olsen, Tillie, *Silences*, Delta, N.Y., 1965.
- Pizzey, Erin, *Scream Quietly or the Neighbours Will Hear*, Parguin, G.B., 1974.

- Pomeroy, Sarah B., *Goddesses, Whores, Wives and Slaves*, Shocken Books, U.S.A., 1975.
- Rich, Adrienne, *On Lies, Secrets and Silences*, W. W. Norton, N.Y.-London, 1979.
- Rosi, Alice S., ed., *The Feminist Papers* (Adams to De Beauvoir), Bantam Books, N.Y., 1972.
- Rothman, Sheila M., *Woman's Proper Place*, Basic Books, N.Y., 1978.
- Row-Rotham, Sheila, *Woman's Consciousness Man's World*, Penguin Books, London, 1970.
- Ruddick, Sara & Daniel, Pamela, ed., *Working it Out*, Pantheon Books, N.Y., 1977.
- Salzberger-Willenberg, Jsc., *Psychoanalytic Insight and Relationships* (Kleinian Approach), Routledge Kegan Paul, London, 1970.
- Sherfrey, Mary Jane, *The Nature and Revolution of Female Sexuality*, Vintage Books, N.Y., 1966.
- Shreeve, Caroline Mozelle, *The Premenstrual Syndrome*, Thorsons Publishers, England, 1983.
- Sperling, Melitta, *Psychosomatic Disorders in Childhood*, Jason Aronson, N.Y., 1978.
- Strouse, Jean, *Women and Analysis*, Dell Publishing Co, N.Y., 1974.
- Tanner, Leslie B., *Voices From Women's Liberation*, A Mentor Book, 1971.
- Warshafsky-Lapidus, Gail, *Women in Soviet Society*, U. of California Press, Berkeley, 1978.
- Wertheimer-Mayer, Barbara, *We Were There* (The Story of Working Women in America), Pantheon Books, N.Y., 1977.
- Women and The Future*, ed: Zollinger-Gele, Janet Pub: The Free Press, N.Y., 1978.
- Women in a Sexist Society*, ed: Gornick, Viviane & Moran, Barbara, G.B., 1970.

מאמרים מתוך "Dissent" - ירחון משנות ה-70 וה-80 ובו מאמרים משובחים בנושא הפמיניזם:

- Guttman, Amy, "Freud Versus Feminism", Spring 1979, pp. 204-212.
- Kramnick, Issac, "Equal Opportunity and the Race of Life", Spring 1981 pp. 178-187.
- Rothman, Sheila M, "Family Life As A Zero-Sum Game", Fall 1978, pp. 392-397.
- Stimpson Catherine R, "Women and American Culture", Summer 1980, pp. 299-307.
- Walzer, Judith B, "How Women Are Seen In Recent Fiction", Winter 1976, pp. 33-42.